

Bilimsel Bilgiye Erişimin Önemi Ve Türkiye’de Eğitim Araştırmaları Veri Tabanı = The Importance Of Reach Scientific Information And Education Research Database In Turkey

Doç. Dr. Doğan Atılgan

Özet:

Bilgiye erişimde temel amaç denetim altına alınan bilginin tümüne veya ilgili olanlarına erişmektir. Eldeki bilgilerin tümüne veya gereksinim duyulanlara zamanında erişmek ise erişim uçlarının iyi belirlenmesi ve bunların belirli bir düzende kayıt edilmesi ile mümkündür.

Ülkemizde bilginin düzenlenmesi ve erişimi konusunda çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Bilginin hızla çoğalması ve büyüklüğü ve bu bilgilerin tümünün denetim altına alınamaması bilgi erişimde en başta gelen sorundur. Bununla birlikte var olan bilgilerin tümünü bir veri tabanında toplamak ne olası ne de gereklidir. Önemli olan araştırmacının gereksinim duyduğu bilgiye en kısa sürede ulaşmasıdır. Bilgilerin büyüklüğü ve kayıt edildiği ortamların çeşitliliği istenilen bilgiye hemen erişim konusunda sıkıntılar yaratmaktadır. Bu nedenle de bilgiye erişimde hız ve doğruluğu daha üst seviyelere çıkarmak için bilgi kaynaklarında da sınıflamaya gidilmektedir.

Bu yazı kapsamında bilgi kaynağı türlerinden tez ve araştırma raporları ile bunlardan eğitim konusundakilere erişimi sağlamak amacıyla oluşturulan Türkiye Eğitim Araştırmaları Veri Tabanından söz edilecektir.

Abstract:

The main goal to acquire information is to reach entire or related information under control. To reach the entire or required information on time is possible by determining access points correctly and recording them in specific order.

There are several problems about arranging and reaching the information in our country. Rapid increase and size of information and obstructs in controlling entire information is the primary problem of information acquisition. Nevertheless, it neither possible nor necessary to collect whole information in one database. The important point is to reach the necessary information in a short time. The largeness of information and the variety of record environment create problems to access required information in a short period. Due to this reason, information sources are being classified to increase the correctness and speed in accessing information.

In this article, Turkish Education Research Database, which was formed to access information sources like thesis and research reports about education, will be mentioned.

Giriş:

Bilimsel bilgi ve bu bilgiye hızlı, doğru ve ucuza erişmek, ülkenin kalkınması açısından da ne kadar önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Aykut Göker tarafından yapılan iki saptama bilginin ekonomik gelişme ile yeni ekonomi kavramlarındaki önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yapılan ilk saptama: “Sanayi, çağımızda teknolojik gelişmelere paralel olarak köklü değişmelere uğramaktadır. Ancak bilginin yönlendirdiği ekonomide, bilgi, yalnızca yüksek teknolojiler için değil, dönüşüme ayak uydurmak zorunda olan düşük teknoloji sanayii dalları için de kritik önem taşır.” (Göker :2000)

İkinci saptama ise, teknolojik yenilenmede bilginin önemi ile ilgilidir. “İnovasyonda belirleyici olan teknolojik inovasyondur. Teknoloji ise bir bilgi kategorisidir. Çağımız teknolojisinin bilgi kaynağı ise bilimsel bilgidir. Bu nedenle günümüzün üretim ekonomileri bilgiye dayalı ya da bilginin yönlendirdiği ekonomi olarak nitelenmektedir. Bilgiye dayalı ekonomide can alıcı nokta bilgiye erişmek ve erişilen bilginin kullanımı sonucunda yeni bilgi üretmektir.”

Burada anlatılmak istenen ekonomik etkileri olan inovasyonların (yeniliklerin) çoğu, mevcut bilginin, yeni ürün ve üretim yöntemleri biçimindeki bileşimleridir. Bu dönüşüm sürecinin iyi işleyebilmesi için süreçte yer alan unsurlar bilgiye çabuk, kolay ve ucuza erişebilmelidir

Bir ülkenin ekonomik ve teknolojik gelişmesinin temel taşı olan bilgi, insanlığın başlangıcından beri çeşitli tür ve düzeylerde var olmuştur. Sanayi devrimi ile başlayan hızlı kalkınma bilginin de hızla armasına neden olmuştur. Bilginin varlığını sürdürmesi ve istenilen yararın sağlanması için kayıt edilmesi ve sonraki kuşaklara aktarılması önemlidir. Başlangıcından günümüze taş üzerinden başlayarak çok değişik ortamlara çok değişik yöntemlerle kaydedilen bilgi, Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT)'nin gelişimi ve bilginin her alanında yoğun olarak kullanılmaya başlanması ile farklı bir boyut kazanmıştır. Hızla artan bilginin kayıtlı olduğu basılı ve elektronik bilgi kaynaklarının çeşitliliği ve buna bağlı olarak her yirmi yılda ikiye katlanan bilimsel bilginin denetimi, sınıflandırılması ve erişimi de büyük sorun olarak karşımıza çıkmıştır.

Bilginin denetimi, sınıflandırılması ve erişiminde yaşanan sorunlar bilgiyi hizmete sunan bilgi yöneticilerinin teknolojik gelişmelerden yararlanmalarını zorunlu hale getirmiştir. Bilginin sağlanması, depolanması, denetimi, düzenlenmesi ve hizmete sunulmasında kullanılan bilgisayar ve teknolojik diğer araç-gereçlere de bilgi ve iletişim teknolojileri ortak adı kullanılmaktadır.

Bilginin denetimi, düzenlenmesi ve bilgiye erişimde BIT kullanılabilmesinin temel koşulu da bilginin teknolojik olanaklardan yararlanılarak kayıt edilmesi ve düzenlenmesidir. Bu aşamada yapılması gereken bilginin elektronik ortamında kayıt edilmesi ve bir veri tabanı oluşturulmasıdır. Veri tabanları kayıtların bibliyografik nitelemesi ve erişiminde son derece önemli olan veri alanlarından oluşmaktadır. (Arslantekin : 1998 315)

Elektronik ortamda kayıt edilen bilgiye erişim elle yapılan bilgi erişim yöntemlerinden daha hızlı, doğru ve ucuz olmaktadır. İster elektronik isterse manuel olsun bilgiye erişimde temel amaç denetim altına alınan bilginin tümüne veya ilgili olanlarına erişmektir. Eldeki bilgilerin tümüne veya gereksinim duyulanlara zamanında erişmek ise erişim uçlarının iyi belirlenmesi ve bunların belirli bir düzende kayıt edilmesi ile mümkündür.

Ülkemizde bilginin düzenlenmesi ve erişimi konusunda çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Bilginin hızla çoğalması ve büyüklüğü ve bu bilgilerin tümünün denetim altına alınamaması bilgi erişimde en başta gelen sorundur. Denetim altına alınan bilginin, belirli bir veri tabanına kayıt edildiği halde erişim uçlarının iyi belirlenememesi ve tarama stratejilerinin iyi saptanmaması da istenilen bilgiye doğru ve zamanında erişimi engelleyen bir başka sorundur. Bununla birlikte var olan bilgilerin tümünü bir veri tabanında toplamak ne olası, ne de gereklidir. Önemli olan araştırmacının gereksinim duyduğu bilgiye en kısa sürede ulaşmasıdır.

Dünya üzerinde var olan bilgi iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi herhangi bir ortama kayıt edilmiş bilgi, ikicisi ise üreticisinin beyninde bulunan henüz kayıt edilmemiş örtülü bilgidir.

Bilgilerin büyüklüğü ve kayıt edildiği ortamların çeşitliliği istenilen bilgiye hemen erişim konusunda sıkıntılar yaratmaktadır. Bu nedenle de bilgiye erişimde hız ve doğruluğu daha üst seviyelere çıkarmak için bilgi kaynaklarında sınıflamaya gidilmektedir.

Temel bilgi kaynakları arasında kitaplar, süreli yayınlar, araştırma raporları ve akademik tezler, elektronik bilgi kaynakları sayılabilir. Kitap süreli yayın ve araştırma raporları da basılı ortamda olabileceği gibi elektronik ortamda da olabilmektedir.

Bu çalışma Türkiye'de eğitim konusunda üretilen araştırma raporları ve akademik tezlere erişimi sağlamak amacı ile oluşturulan Türkiye Eğitim Araştırmaları Veri Tabanını kapsamaktadır.

Bilindiği gibi araştırma raporları tez vb. gri yayınlar kavramı içinde ele alınmaktadır. Gri yayın olarak adlandırılan belgeler raporlar, patentler ön baskılar ve toplantı tutanakları, tezler, çeviriler, standartlar olarak belirlenmektedir.(Bayır:1995: 1)

Gri yayınlar içinde yer alan tezlerin çeşitli tanımları yapılmaktadır. Biz burada sadece Bunlardan bir tanesine yer vereceğiz "Diploma veya yüksek öğrenim derecesi için akademik çalışmanın bir parçası olarak hazırlanan bilimsel inceleme veya rapor"(Harrod's : 2000: 329).

İçerdiği bilgilerin araştırmacılar için taşıdığı önem (özellikle lisans üstü ve doçentlik tezlerinde) nedeniyle tezlerin bibliyografik denetimi ve hizmete sunulması dikkatle ele alınması gereken bir konudur..

Dünya’da tezlerin denetimi ve hizmete sunulması konusunda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Pek çok Avrupa ülkesinde tezlerin bibliyografik denetimi düzenli olarak yürütülmektedir. Bu konuda UNESCO 1950 yılında aldığı bir kararla üye ülkelerde yapılan akademik tezlerin listelenmesini önermiştir. (Uysal:1995:30)

Tezlerin bibliyografik denetimi ve hizmete sunulması konusunda önemli bir çalışma da Amerika Birleşik Devletlerinde UMI (University Microfilms International) tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada 1861 den günümüze 2.3 milyondan fazla doktora ve yüksek lisans tezi tam metin olarak saklanmaktadır. Veritabanında kayıtlı bulunan tezlerin özet bilgileri ve tezin ilk 24 sayfası, veri tabanına abone olanlara ücretsiz olarak açıktır. (Dissertation Abstract)

Ülkemizde tezlerin bibliyografik denetimi konusunda ilk çalışma TÜRDOK tarafından 1975 yılında başlatılmıştır. Merkeze gelen tezlerin bibliyografik kimlikleri “Tez duyuru bülteni” adıyla 4 sayıda yayınlanmıştır. 4. Sayıdan sonra yayımı durdurulan bültenden sonra 1983 yılında kurulan YÖK dokümantasyon merkezi bu işlevi üstlenmiş ve 1987-1995 yılı tezlerinin bibliyografik bilgilerini kapsayan basılı bibliyografyalar yayınlamıştır. Bu yıldan sonraki tezlere ilişkin bilgiler de yine YÖK Dokümantasyon merkezi tarafından elektronik olarak hizmete sunulmaya başlanmıştır

YÖK Dokümantasyon Merkezinin Tezlerin bibliyografik bilgilerini hizmete sunması yanında bu hizmeti YÖK dışında kimi kurum ve kuruluşlarca da yapılmaktadır. Bunların başında Milli Kütüphane gelmektedir. Milli Kütüphane kendisine çeşitli yollarla ulaşan tezlerin bibliyografik bilgilerini kendi kataloglarında hizmete sunmaktadır. Ayrıca Sağlık Bakanlığı Hıfzısıhha Enstitüsü, Tarım Bakanlığı Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Merkezi, Üniversite Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlıkları da genel olarak bibliyografik tez bilgilerini basılı ve elektronik ortamda hizmete sunmaktadırlar.

Bibliyografik olarak gerçekleştirilen bu çalışmalar yanında yine kimi Üniversite kütüphaneleri ve kütüphanecilik bölümlerinde tezlerin tam metin olarak hizmete sunulması konusunda da çalışmalar yapılmaktadır. Ancak tezlerin tam metin olarak hizmete sunulmasında telif hakkı sorunu hâlâ tartışılmaktadır. Bazı maddeleri değiştirilerek 21.2.2001 tarih ve 4630 sayılı ‘Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’(resmi gazete: 2001: 24335) nda telif hakkına ilişkin farklı maddeler yer almaktadır. Eser sahibi eseri oluşturan kişidir(madde 8) ve eser hakkında malumat eser sahibine aittir(madde 18) denilirken. Eserin herhangi bir ticari amaç gütmeyen çoğaltılmasına izin verilmektedir.(madde 38).

Anılan yasa maddelerinden de anlaşılacağı gibi ticari amaç gütmeyen ve bilimsel araştırmalara olanak sağlamak amacı ile tez vb. araştırma sonuçlarının çoğaltılması ve yayımlanması olarak dahilindedir.

Çeşitli araştırma kuruluşları ve bilgi merkezleri bilgiyi yayma ve araştırmacıların bilgi ihtiyacını karşılamak amacı ile akademik tezlerin de bibliyografik bilgi ve özetlerini hizmete sunmaktadırlar. Kimi bilgi merkezleri de anılan bilgilere ek olarak araştırmaları tam metin olarak hizmete sunulabilmektedir.

Ülkemizde tezlerin tam metin ve/veya bibliyografik olarak hizmete sunulmasına yönelik yapılan çalışmalar yukarıda belirtilen TÜRDOK ve YÖK örneğinden öte gidememiştir. Bu kurumlardan YÖK Dokümantasyon Merkezi kendisine üniversitelerden ulaştırılan tezlerin bibliyografik olarak hizmete sunulmasını sağlarken, TÜBİTAK 1975-1979 yılları arasında temel ve uygulamalı bilimlerin konularında ‘Tez Duyuru Bülteni’ adıyla aylık bir yayın çıkarmıştır. Bu yayında kapsamındaki tezlerin bibliyografik kimlikleri yer almıştır. Bunlardan başka son yıllarda üniversite ve araştırma kütüphaneleri ile kimi araştırma merkezlerinde kendi üniversite ve kurumlarında yapılan tezlerin bibliyografik bilgileri ve/veya içerikleri tam metin olarak kendi web sayfalarında hizmete sunulmaktadır.

Bu genel çerçevede dışında ülkemizde konu bazında tez ve araştırmaları derleyip hizmete sunan bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Literatürdeki bu boşluğu doldurmak ve yurt dışında ERIC veri tabanına benzer bir çalışma ile yola çıkılan bir projeden söz etmek istiyorum.

Tez ve bilimsel çalışmalarda yer alan bilgilerin önemi ve güncelliği ile araştırmacılar için taşıdığı önemi daha önce vurgulamıştım. Bu çalışmalara konu bazında erişimi sağlayan bir çalışmanın bulunmamasından hareketle Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı

(EARGED) bünyesindeki Araştırma Şubesi Derleme Ekibi 2000 yılında bir proje başlattı. Projenin amacı Başkanlığın web sayfasında şöyle belirtilmektedir: *“Türkiye’de yapılan eğitimle ilgili bilimsel araştırmaları derleyerek bir veri tabanı oluşturmak ve bu veri tabanı ile yurt içi ve yurt dışında bilgiyi üretenler ile kullananlar arasında köprüyü kurmak amacıyla, Türkiye Eğitim Araştırmaları Veri Tabanı adlı bir çalışma başlatılmıştır. Bu çalışma, eğitimle ilgili karar vericilere alternatifler sunacak ve bilginin paylaşımını artıracaktır. Böylece araştırmacıların daha önce araştırılmış konuları yakından takip edebilmeleri ve araştırılmamış konulara yönelmeleri de sağlanmış olacaktır”*(Meb.gov.tr.)

Projeye 2001 yılında başlanmıştır. İlk olarak geriye dönük beş yıllık tezlerin hizmete sunulması plânlanmıştır. Çalışma güncel olarak hizmetin devamını da içermektedir. Bu çalışmayı diğerlerinden ayıran en önemli özellik; tez ve araştırmaların bibliyografik künyeleri dışında İngilizce ve Türkçe özetlerinin de veri tabanında hizmete sunulmasıdır.

Çalışmanın başlangıcında YÖK Dokümantasyon merkezinde bulunan eğitim konusundaki tezlerden 1996 yılında günümüze kadar yer alan tezlerin bibliyografik künyeleri tesbit edilmiştir. Bu tezlerin İngilizce ve Türkçe özetleri ile iç kapaklarının da fotokopileri alınarak bibliyografik doğrulamaları yapılmıştır. Bu künyeler sağlanan kütüphane otomasyon programına girilerek veri tabanı oluşturulmuştur. Özetler ise OCR yöntemi ile taranarak künyelerle ilişkilendirilmiş ve veri tabanına eklenmiştir.

Eğitimle ilgili akademik tezlerden YÖK bünyesi dışında kalan araştırma geliştirme kurum ve kuruluşları ile Harp Akademileri ve Sağlık Bakanlığı bünyesinde yapılanlarında çalışmaya dahil edilmesi çalışmanın bir başka boyutunu oluşturmaktadır. İlk aşamada TODAİE ve uzmanlık tezleri hazırlanan DİE ve DPT’de yapılan eğitim konusundaki tezler de veri tabanına dahil edilmiştir. Harp akademileri ve Sağlık Bakanlığında yapılan tezler veri tabanına ikinci aşamada alınacaktır.

Bu veri tabanının kapsamı bakımından önemli bir başka boyut da üniversitelerde yapılmış ancak YÖK Dokümantasyon merkezine ulaşmamış tezlerin de veri tabanına dahil edilmesidir. Bu amaçla Lisans üstü düzeyde eğitim veren üniversitelerin kütüphane katalogları taranarak üniversitelerde yapılan tezlerin künyeleri tesbit edilmiştir. Bu künyeler YÖK Dokümantasyon Merkezinden alınan künyelerle karşılaştırıldıktan sonra veri tabanında bulunmayan tezler üniversitelere gidilerek ya da resmi yazışmalar sonucunda iç kapak ve özetlerinin fotokopisinin elde edilmesi hedeflenmiştir. Böylelikle YÖK Dokümantasyon Merkezine ulaşmayanlar da elde edilmiş olacaktır. Bu çalışmaya öncelikle İstanbul’daki üniversitelerden başlanmış, bu kapsamda İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitelerinin künye karşılaştırılmalarına başlanmıştır.

Veri tabanı Milli eğitim Bakanlığı web sayfasından EARGED altında şubat 2002 tarihinde deneme olarak araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Bu proje kapsamında YÖK Dokümantasyon Merkezinden 6215 tez belirlenmiş bu tezlerin bibliyografik künyelerinin doğrulamaları yapılarak tezlerin Türkçe ve olanların İngilizce özetlerinin fotokopisi elde edilmiştir. YÖK’den alınan tezlerin yanında diğer araştırma merkezlerinden de 60 adet tez veri tabanına dahil edilmiştir. Elde edilen tezlerden 2265 tanesinin veri girişi yapılmış ve özetleri ile tamamlanan 1009 tanesinin internet üzerinden yayımı sonuçlandırılmıştır. Veri tabanına ayrıca EARGED Araştırma şubesi tarafından desteklenen tezler ve diğer araştırmalar da tam metin olarak aktarılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte web sayfasından yapılan duyuru ile araştırmasının tam metin olarak yayınlanmasına izin veren ve tezlerini elektronik olarak Başkanlığa ulaştırılan araştırmacıların çalışmaları da tam metin olarak yayınlanacaktır.

Veri tabanından araştırmacılar anahtar kelime, konu başlığı, yazar adı, eser adı, üniversite vb alanlardan tarama yaparak erişim sağlayabilirler. Veri tabanından erişilen tezlerin bibliyografik künyesi ile özetlerine ulaşmak okumak mümkündür. İzin verilen tezlere tam metin olarak da veri tabanından erişilebilir. Veri tabanında tem metin yer almayan çalışmalara ulaşmak isteyenler veri tabanında tezin bulunduğu merkez ve yer numarası bilgilerinden yararlanarak erişim sağlayabilirler..

Projenin önemli bir başka boyutu da tez dışında kalan araştırmaların yansıtıldığı makalelerin bibliyografik künyeleri ile özetlerinin aynı veri tabanı üzerinden araştırmacıların hizmetine sunulmasıdır. Bu amaçla özellikle üniversite ve araştırma birimlerince yayınlanan, hakemli bilimsel

dergilerde yayınlanan eğitim konulu makalelerin tesbitinin gerçekleştirilmesidir. Bu amaçla eğitim kurumları ve bilimsel kuruluşlara yazı yazılmış, Milli Kütüphane tarafından yayınlanan Makaleler Bibliyografyası veri tabanından yararlanarak hakemli bilimsel dergilerin tesbiti gerçekleştirilmiştir. Dergilerdeki makalelerin tesbitinde de yine ilk aşamada başlangıç yılı olarak 1996 yılı esas alınmıştır. Bu çalışmalar sonucunda da 1893 adet makalenin künye tesbiti yapılmıştır.

Sonuç

Çalışmayı Türkiye’de eğitimin planlayıcı ve uygulayıcısı en üst kuruluş olan Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ve uzman bir ekip tarafından yürütülüyor olması bu projenin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Ekibin uzmanlığı bilginin düzenlenmesi ve erişimi konusuna önemli bir katkı sağlamaktadır. Ekibin başlangıçtaki gücünü zamanla yitirmesi ve ekipte yer alan elemanların bir kısmının başka birimlerde görevlendirilmesi ve EARGED’in Bilgi ve İletişim Teknolojileri konusunda yeterli olanaklara sahip olmaması projenin geleceği hakkında kimi olumsuz düşüncelere neden olmasına karşın Ülkemizde böyle bir çalışmanın başlamış ve yavaş da olsa yürüyor olması önemlidir. Bu çalışma benzer diğer çalışmalara kaynaklık oluşturması açısından da önemli bir işlev üstlenmektedir.

Kaynakça

Arslantekin, Sacit. (1998) “Kütüphanelerde Bilgisayar kullanımı: Veri tabanlarına bilgi depolama ve erişimde dikkat edilecek temel noktalar” Türk kütüphaneciliği, 12. 4,

Aykut Göker.(2000) “Bilgiye Dayalı Ekonomi ve Türkiye açısından durum” elektronik adres. <http://mimoza.marmara.edu.tr/~asoyak/AYKUTGOKERsun%5B1%5D.doc>

Bayır, Didar. *Gri Yayınlar: tanımlama, sağlama; Bibliyografik sunuş ve işlemler*. İstanbul: TKD İstanbul Şubesi, 1995.

Dissertation Abstract. <http://www.lib.umi.com/dissertations/intrial/gateway> ; Unibilgi. Ankara Üniversitesi, 12. sayı .elektronik adres <http://www.ankara.edu.tr/kutuphane/unibilgi/2002>

Resmi Gazete(2001). *Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ilişkin kanun*. 3.3.2001/24335(mükerrer)

Harrod's Librarians' *Glossary and Reference Book* (2000) .9th ed. /Comp. by Ray Prytherch. Aldershot: Gower Publishing.

EARGED. Elektronik adres[<http://earged.meb.gov.tr/>]

Uysal, Neşecan(1996). “Kütüphanenin Eğitimdeki Yeri”, *T.K.D.B.*, (35) 3,